

Samo Skralovnik

Interpretacija poželenja v deseti božji zapovedi

Povzetek: Članek poskuša odgovoriti na vprašanje, ali deseta božja zapoved prepoveduje željo po tem, kar ni našega, ali prepoveduje tudi dejanje prilastitve poželenega.

V prvem delu avtor predstavi različne interpretacije pomena poželenja v deseti božji zapovedi. Začne s kratko reprezentativno predstavitevijo antičnega razumevanja rabinov, s sklepom, da so v hebrejskem jezikovnem prostoru rabinske avtoritete sprejele interpretacijo, da deseta božja zapoved v 2 Mz 20,17 prepoveduje dejanja poželenja. Nasprotna interpretacija, ki trdi, da deseta zapoved prepoveduje samo željo, se prvič pokaže s spremembo jezikovnega medija, s prvim in najstarejšim celotnim prevodom Svetega pisma v grščino, s Septuaginto. Obe smeri razmišljanja podrobneje prikaže v nadaljevanju prvega dela članka ob znanstvenih razpravah novejšega datuma.

V drugem delu članka avtor najprej kritično presoja predstavljene izsledke, nadaljuje pa z ugotovitvijo, ki jo nakažejo že rabini, s katero predloži novo smer razmišljanja. V Svetem pismu naletimo na več različnih glagolov poželenja. Glagol poželenja *hmd* v 2 Mz 20,17 resda označuje notranje vzgibe in ne dejanj, vendar govorimo o vrsti poželenja, ki poleg miselnih aktivnosti vključuje tudi načrtovanje prilastitve poželenega. To je poželenje z naklepom, se pravi glagol z veliko verjetnostjo realizacije. Medtem ko za glagol poželenja '*wh* v 5 Mz 5,21 o naklepu in spremljajočem dejanju ni mogoče govoriti, lahko za glagol v 2 Mz 20,17 na podlagi svetopisemskih mest, na katerih se glagol *hmd* najde v paru z drugim glagolom prilastitve (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) ali v paru z istim predmetom poželenja (Mih 2,2; 11 QT 57,19b–21), sklenemo: obstaja zelo velika verjetnost, da bo poželenju sledilo dejanje. Zato deseta zapoved – semantično gledano – res prepoveduje poželenje, ampak z izbiro glagola poželenja *hmd*, ki mu najverjetneje sledi dejanje prilastitve, cilja na prepoved dejanja.

Ključne besede: deseta božja zapoved, dekalog, poželenje, *hmd*, '*wh*, naklep, prepoved

Abstract: **Interpretation of Desire in the Tenth Commandment**

The article tries to answer the question whether the tenth commandment forbids the desire for what does not belong to one or it also forbids the act of appropriation of what is coveted.

In the first part, the author presents various interpretations of the meaning of coveting/desire in the tenth commandment. First, he gives a brief and repre-

sentative presentation of the understanding of ancient rabbinic authorities with the conclusion that the accepted interpretation in Hebrew rabbinic circles was that the tenth commandment in Ex 20:17 prohibits acts of desire. A contrasting interpretation claiming that the tenth commandment only forbids coveting appeared for the first time in the oldest full translation of the Bible into Greek, in the Septuagint. Both interpretations are discussed in more detail with the aid of scientific papers of a more recent date.

In the second part of the article, the author critically reviews the results of research and continues in the direction that had already been pointed out by the rabbis, thus providing a new way of thinking. In the Bible, one can find several different verbs of desire. The verb *hmd* in Ex 20:17 really indicates internal impulses of will and not acts, yet in addition to mental activities it also includes contriving schemes for acquiring what belongs to someone else. It is about coveting with intent i.e. with a high probability of realization. This, however, is not the case for the verb '*wh* in Dt 5:21. On the basis of several biblical passages where the verb *hmd* occurs in a pair with another verb of »appropriation« (Dt 7:25; Jos 7:21; Mic 2:2) or with the same subject of desire (Mic 2:2; 11 QT 57:19b–21), it can be concluded that the verb *hmd* is very likely to be followed by action. Therefore, the tenth commandment – semantically speaking – indeed forbids desire, yet by choosing the verb of coveting *hmd*, which is most likely followed by an act of appropriation, aims to prohibit the acts of appropriation.

Key words: tenth commandment, decalogue, coveting/desire, *hmd*, '*wh*, intent, prohibition

1. Večna debata

Čeprav prevajanje božje besede v slovenskem jezikovnem prostoru ni vselej zajemalo celotnega Svetega pisma, predvsem je bila večkrat izpuščena Stara zaveza, smo danes priča bogatemu naboru prevajalskih rešitev iz različnih obdobj in od različnih prevajalcev. Tudi starozaveznih. Celotnih in uradnih starozaveznih prevodov lahko naštejemo sedem: Dalmatinov, Japljev, Wolfov, Chraskov, mariborski, ekumenski in standardni prevod. Med prvim in zadnjim je preteklo slabega pol tisočletja, a prevajalci so za prevodno rešitev nikalne glagolske oblike תַּחְמֹד אֲלֵי vselej in dosledno uporabili veledno nikalno obliko slovenskega glagola »želeli«, to je »ne želi!«. Izjema je v tem pogledu Chraska, ki je uporabil glagol »poželeli«. Razlika med »želeli« in »poželeli« je, kar zadeva intenzivnost želje, precejšnja in jo jasno podčrta tudi Slovar slovenskega knjižnega jezika. Medtem ko »želeli« pomeni zgolj željo, »poželeli« označuje *močno* željo.

Nikalna glagolska oblika תַּחְמֹד אֲלֵי izvira iz glagola תַּחַמַּד, ki ga v slovenščino lahko prevedemo z naslednjimi glagoli v nedoločni obliki: »poželeli«, »želeli«, »zahote- ti«, »hlepeti«, »hrepeneti« ipd. Glagol תַּחַמַּד se v Svetem pismu Stare zaveze najde

osemindvajsetkrat, odvisno od tega, v kakšnem kontekstu in v kakšni obliki nastopi, lahko pa označuje različne pomene. Pogosto se najde v paru s hebrejskim glagolom קָטַף (vzeti), tedaj nakazuje, da je močni želji sledilo tudi dejanje:

»... med plenom sem videl lep plašč iz Šinárja, dvesto šeklov srebra in zlat jeziček, petdeset šeklov težak. Zahlepel (קָטַף) sem po vsem in vzel (קָטַף).« (Joz 7,21)

Spet kod drugod je pomen introvertiran in označuje zgolj željo v *srcu*:

»Ne poželi (תִּתְהַלַּח) njene lepote v svojem srcu, naj te ne ujame s svojimi trepalnicami ...« (Prg 6,25)

Primeri sta namerno izbrana kot reprezentativna, saj nakazujeta dva prevladujoča pola razumevanja poželenja v deseti božji zapovedi. Natančen pomen desete božje zapovedi je dispút tako antičnega kakor modernega raziskovanja Svetega pisma. Ali »ne žéli« preprosto prepoveduje željo po tem, kar ni naše? Ali je prepoved bolj konkretna in prepoveduje tudi dejanja zadovoljitve poželenega?

2. Interpretacije skozi čas

Vodoma smo omenili, da je pomen desete božje zapovedi trd oreh tako antičnih kakor modernih bibličnih razprav, zato je smiselno, da začnem s kratko, reprezentativno predstavitevijo prvih, to je antičnih.

2.1 Judovske antične interpretacije

Različni halaški midraši, trdi Alexander Rofé,¹ so v interpretiranju poželenja v deseti božji zapovedi dokaj enotni. V mekiliti z naslovom *Mekhilta de Rabbi Ishamel* rabi Izmael (90–135 po Kr.) brez zadrege trdi, da deseta božja zapoved prepoveduje *dejanja*.² Judovski učitelj svojo izjavo podpre le z enim z mestom, in to s 5 Mz 7,25, kjer nastopa דָּמָה v paru z קָטַף (vzeti) in nakazuje željo, ki je neločljivo povezana z dejanjem.

Mekilta rabija Simeona (1. stol. po Kr.), *Mekhilta de Rabbi Simeon bar Yohami*, je v tem oziru še bolj jasna. Sklicujoč se na isto svetopisemsko mesto (5 Mz 7,25), pritrjuje rabi Simeon rabiju Izmaelu, namreč da deseta zapoved prepoveduje *dejanja*. Svojo razlago ponazori s paralelnim mestom iz 5 Mz 5,21 (5,18), kjer naj bi poželenje označevalo človekove notranje vzgibe, nerealizirane *želje*, medtem ko poželenje v 2 Mz 20,17 prepoveduje *dejanja*.³

¹ Vsi rabinski citati so vzeti iz znanstvene razprave Alexandra Roféja z naslovom *The Tenth Commandment in the Light of Four Deuteronomic Laws*, objavljene v zborniku *The Ten Commandments in History and Tradition* (glej seznam literature).

² »Perhaps the Commandment forbids coveting in words? Not so; for the Torah states (Deut. 7. 25) ›You shall not covet the silver and gold on them an take it for yourself.‹ Just as in that case one is culpable only on committing an act, so too in the present instance.« (Rofé 1990, 45; Lauterbach 2004, 266)

³ »The Commandment here reads ›You shall not covet‹, but the text in Deuteronomy (5.18) goes on to say ›nor shall you crave‹. The purpose is to make craving a separate offense, and coveting a separate offense. For if a person craves, he will end up by coveting ... Craving is in the heart, as a Scripture says

Interpretacija, da poželenje (דמך) v deseti zapovedi vključuje tudi dejanja, je postala standardno halaško pravilo (Baker 2005, 14). V tem smislu jo razume tudi Majmonid (1125–1204).⁴ Majmonid meni, da prepoved ni prekršena, če oziroma dokler (po)želena stvar ni odtujena ali prilaščena. Podobno kakor rabi Simeon razume poželenje na dveh ravneh: poželenje (דמך), ki vodi k dejanju (2 Mz 20,17), in poželenje (סךך), ki ne vodi nujno k dejanju (5 Mz 5,21).⁵

Rabini torej jasno ločijo neuresničeno poželenje brez zunanjih posledic (סךך) in poželenje, ki preraste v naklep, načrt in – končno – dejanje. Poželenja in dejanja ne enačijo, temveč mednju vstavijo vzročno-posledično povezavo. Po rabinskem razumevanju poželenje v 2 Mz 20,17 ne označuje samo želje, ampak notranje vzgibe, ki vodijo do *dejanj* prilastitve. Deseta zapoved v 2 Mz 20,17 kot posledica tega ne prepoveduje samo poželenja, temveč tudi dejanja prilastitve. Na podlagi predstavljenega smemo sklepati, da je bila takšna interpretacija v hebrejskem jezikovnem prostoru splošno sprejeta in so jo podprle tudi rabinske avtoritete.

2.2 Interpretacija po Septuaginti

Drugačna interpretacija nastopi s spremembo jezikovnega medija, s prvim in najstarejšim celotnim prevodom Svetega pisma v grščino, Septuaginto. »Ne žéli« (2 Mz 20,17, 5 Mz 5,21) je v grščino prevedeno kot *οὐκ ἐπιθυμήσεις*. Zapoved je razumljena kot prepoved zavistnih, nevoščljivih misli ali občutkov, ki jih nekdo goji do lastnine drugega, tudi če teh misli ne spremljajo dejanja odtujitve. To smer interpretacije je še posebno nadgradil in izdelal Filon Aleksandrijski v svojih delih *De decalogo* in *De specialibus legibus*. Prepoved je ločil od predmeta, to je »*hiše svojega bližnjega*«, in jo razložil samo zase kot prepoved poželenja (*ἐπιθυμία*)⁶ na splošno. Po njegovem mnenju je razlog vsega zla na svetu prav poželenje (*ἐπιθυμία*).⁷

Filonovo razumevanje desete božje zapovedi moramo razumeti v kontekstu njegovega posebnega dojemanja judovskega prava. Filon je zakonodajne spise razdelil na neposredno od Boga dana temeljna moralno-pravna načela in na »preostala« natančnejša določila, ki so prav tako od Boga, le da so razodeta s posre-

»if your soul craves« (Deut. 12. 20) while coveting is an actual deed, as in the verse »You shall not covet the silver and gold on them and take it for yourselves« (Deut. 7. 25).« (Rofé 1990, 45)

⁴ »This Commandment admonishes us not to contrive schemes for acquiring what belongs to someone else. That is what the Exalted One means by saying »You shall not covet your neighbor's house«. As the Mekhilta puts it, »Perhaps the Commandment forbids coveting in words? Not so; etc.« Thus it is made clear that this injunction warns against developing stratagems for getting hold of what belongs to someone else, even if we are prepared to buy it at a high price. Any action of this sort is a violation of »You shall not covet.« (Rofé 1990, 46)

⁵ »One's desire for the object may grow stronger, to the point of devising a scheme to obtain it, and one will not stop begging and pressing the owner to sell it, or give it in exchange for something better or more valuable. If a person has his way, he breaks not only this prohibition (of craving) but »You shall not covet« as well, since by his persistence and scheming he has acquired a thing with which the owner did not want to part.« (Rofé 1990, 46)

⁶ Strongova številka 1939.

⁷ »All the wars of Greeks and barbarians between themselves or against each other, so familiar to the tragic stage are sprung from one source – desire (*ἐπιθυμία*) whether for money, glory or pleasure. These bring disaster to the human race.« (Rofé 1990, 49)

dovanjem prerokov. Prvih je deset (dekalog), drugih pa cela vrsta in nimajo končnega števila, ampak sodijo pod deset splošnih načel dekaloga (Klun 2003, 145). Po tej logiki je Filon iz desete zapovedi izpeljal temeljno načelo, ki prepoveduje poželenje (ἐπιθυμία) na splošno.

Kljub temu da je Filonova interpretacija ostala osamljen zgled eksegeze Svete ga pisma, resda pomemben in vpliven, je z nastopom srednjega veka razlaga iz Septuaginte začela pridobivati vse več vidnih zagovornikov (Rofé 1990, 49).⁸

3. Moderne interpretacije

Zelo kratak in skrčen – bolj konceptualen kakor izčrpen – prikaz antičnega razmišljanja o vprašanju natančnega pomena poželenja v deseti zapovedi jasno kaže na dejstvo, da je dvoumje navzoče vse od časa pred našim štetjem in da daje podlago zanj Sveto pismo samo.

Na tej točki bomo zato nadaljevali s predstavitvami znanstvenih razprav novejšega datuma.

3.1 Deseta zapoved prepoveduje dejanja prilastitve

Najprej bomo predstavili argumente raziskovalcev, ki so prepričani, da deseta božja zapoved prepoveduje dejanja prilastitve poželenega. Ker so koraki argumentiranja pri nekaterih dokaj podobni, jih ne bomo predstavljali vsakič znova, temveč jih bomo združili v en sam podnaslov (v besedilu in v opombah pa bomo navedli njihova ključna dela).

3.1.1 Semantični pristop (דמך)

Ko je govor o semantičnem pristopu, nikakor ne moremo začeti brez omembe pionirske študije Johannesesa Herrmanna⁹ z naslovom *Das Zehnte Gebot*, ki naj bi prva opozorila na dejstvo, da glagolu poželenja (דמך) v starozaveznih besedilih večkrat sledijo glagoli »prilastitve« (vzeti, polastiti se, ropati) (Stamm 1967, 102). Stammovo trditev moramo popraviti vsaj do te mere, da Herrmanna označimo kot prvega »modernega znanstvenika«, ki je odkril povezavo med 2 Mz 20,17 in drugimi mesti, kjer poželenje (דמך) v paru z drugimi glagoli »prilastitve« kaže na dejanje. Prvi so na takšen način razlagali poželenje v 2 Mz 20,17 že judovski rabi- ni – čeprav je res, da Herrmannu to ni bilo znano.

Herrmann – nanj se sklicujejo mnogi: J. J. Stamm, E. Nielsen, Walter J. Harrelson, M. L. Chaney – svojo trditev opira na tri svetopisemska mesta; kot prvo navede 5 Mz 7,25, kjer glagolu poželenja (דמך) sledi glagol prilastitve »vzeti« (קח):

⁸ Glej: Jacob 1923, 141–187; Greenberg 1972, 1435–1446.

⁹ Glej seznam literature. Glej tudi Meierjevo študijo z naslovom *Die ursprüngliche Form des Dekalogs*, posebej strani 70–74 (<http://archive.org/details/dieursprungliche00meiegoog> (pridobljeno 28. 4. 2012)) in Ludwigovo študijo *Die religionsgeschichtliche Bedeutung des Dekalogs: Prolegomena zu einer alttestamentlichen Lehre von der Sünde*, še posebej strani 107–112.

»Podobe njihovih bogov sežgite v ognju; ne žêli (תִּהְיֶינָה) si srebra in zlata, ki je na njih, in si ga ne jemlji (וְלֹקְחֶינָהּ), da se s tem ne zapleteš v zanko; kajti to je gnusoba za GOSPODA, tvojega Boga.«

Kot drugo navaja Joz 7,21, kjer glagolu poželenja (דָּמַדַּד) sledi isti glagol prilastitve »vzeti« (חָקַח):

»... med plenom sem videl lep plašč iz Šinárja, dvesto šeklov srebra in zlat jeziček, petdeset šeklov težak. Zahlepel (דָּמַדַּד) sem po vsem in vzel (חָקַח).«

Kot tretje mesto poglejmo Mih 2,2, kjer glagolu poželenja (דָּמַדַּד) sledi drug glagol prilastitve »polastiti se, ropati« (גָּזַל):

»Poželi (דָּמַדַּד) polja in jih pograbi (גָּזַל), hiše in jih vzamejo; stiskajo moža in njegovo hišo, človeka in njegovo dediščino.«

Herrmann na podlagi predstavljenega sklene, da hebrejski glagol דָּמַדַּד kaže na čustvo, ki z neko določeno nujnostjo vodi do dejanja.¹⁰ Herrmann pravilnost te trditve podkrepi še z dvema mestoma, kjer se glagol דָּמַדַּד ne najde v paru z drugimi glagoli prilastitve, temveč je sam sinonim za *dejanje*. To je posebej očitno v Ps 68,17:

»Zakaj gledate z zavistjo, gore z mnogimi vrhovi, na goro, ki si jo je Bog zaželel (דָּמַדַּד) za svoje bivališče, kjer bo GOSPOD prebival na veke?«

V Ps 68,17 je zaporedno razmerje med poželenjem in dejanjem kot njegovo posledico tako tesno, da dejanje (glagol polastitve) samo ni niti omenjeno. Cilj božje namere ni bil samo v želji, temveč tudi v realizaciji te želje. Ko je subjekt želje/poželenja Bog sam, med željo in aktualizacijo ni razlike; jasno je namreč, da božja namera ni in ne more ostati pri želji.

Drugo mesto, ki ga Herrmann navaja, je 2 Mz 34,24:

»Kajti pregnal bom narode pred teboj in razširil tvoje pokrajine in nihče ne bo zahlepel (דָּמַדַּד) po tvoji deželi, kadar pojdeš, da se trikrat na leto prikažeš pred obličjem GOSPODA, svojega Boga.«

Bog v 2 Mz 34,24 Izraelu zagotavlja, da v času, ko bodi vsi moški Izraela pred obličjem Gospoda, to je odsotni, sovražniki ne bodo ogrožali njihove dežele. Beseda »zahlepel« označuje invazijo. Poželenje je sinonim za invazijo; med poželenjem in dejanjem je enačaj.

Vsi navedeni argumenti Herrmanna privedejo do sklepa, da se glagol poželenja דָּמַדַּד v 2 Mz 20,17 ne dotika samo notranjih impulzov človeškega hotenja in želja, temveč vključuje naklep, intrigo, ki mu sledi dejanje prilastitve. Herrmann zato logično konča, da deseta božja zapoved v 2 Mz 20,17 ne prepoveduje zgolj duha poželenja, temveč vsakršna dejanja odtujitve zelenega predmeta (Stamm 1967, 103).

¹⁰ »... evidently the Hebrew understood דָּמַדַּד to mean an emotion which with a certain necessity leads to corresponding actions« (Stamm 1967, 102). Herrmann (db.): »Augenscheinlich hörte der Hebräer aus דָּמַדַּד einen Affekt heraus, der mit einer gewissen Zwangsläufigkeit zu entsprechenden Handlungen führt.«

Vsaka zapoved v drugi polovici dekaloga je tako po Stammovem mnenju zagotavljala eno od temeljnih pravic medsebojnih odnosov izvoljenega ljudstva: šesta življenje, sedma zakonsko življenje, osma svoboda, deveta družbeni ugled in deseta lastnino (Stamm 1967, 104–105). Stamm je v svojem znanstvenem sklepu potomec Herrmannovih raziskovanj in dognanj.¹¹

3.1.2 Razširitev semantičnega pristopa (predmet poželenja)

Semantični pristop je nadgradila študija Marvina L. Chaneyja, ki pozornost preusmeri na – iz znanstvenih traktatov popolnoma izrinjeni – predmet poželenja izvirne oblike desete zapovedi v 2 Mz 20,17: na *hišo*. Hipa ne označuje samo neke stavbe, temveč ima precej širšo aplikacijo, v katero je zajeto celotno gospodinjstvo (hiša, žena, hlapci, živina, njiva). Chaney opozori, da je bilo veliko povedanega o semantičnem polju glagola (חָמַד) samega, ne pa tudi o glagolu *in* predmetu. Kakšen pomen ima glagol, ko se najde na drugih mestih, a z istim predmetom poželenja? Na vprašanje odgovarja z dvema mestoma, s kanoničnim in z nekanoničnim, kjer poleg desete zapovedi srečamo kombinacijo glagola poželenja חָמַד in predmeta poželenja בָּיִת. V kanoničnem Svetem pismu takšno mesto pomeni Mih 2,2:

»Poželijo (וְחָמְדוּ) polja in jih pograbijo,
hiše (וּבְתֵימֵם) in jih vzamejo;
stiskajo moža in njegovo hišo,
človeka in njegovo dediščino.«

Poetična struktura besedila z različnimi glagoli (poželijo, pograbijo, vzamejo) ne izraža različnih dejanj, temveč enoten »procesa poželenja«, to je izkoriščanja in razlašanja. Enako velja za samostalnike, ki zaznamujejo predmet poželenja. Med predmeti poželenja izstopa »hiša«, saj je v centru strukture in pomeni predmet poželenja, ki je dvakrat ponovljen (Chaney 2004, 308–309).¹²

Edino drugo mesto zunaj dekaloga, kjer kot predmet poželenja (חָמַד) nastopijo hiša in njene pomenske vzporednice, je tempeljski zvitek 11 QT 57,19b–21:

»In naj ne prevrača pravičnosti in ne sprejema podkupnine, da bi prevrnil pravično sodbo. In naj ne poželi polja, vinograda, kakršnegakoli bogastva, hiše ali vredne stvari v Izraelu in se pobrati ...«

Zupetov prevod (*Kumranski rokopisi*) je na koncu vrstice nejasen oz. nerazumljiv (»in se pobrati«). Glede na dejstvo, da imamo na tem mestu v izvirnem besedilu glagol גָּזַל, bi se vsebinsko bolj natančen prevod morda glasil: »in jih pograbi« (tako tudi Chaney: »so that he rips (it) off«). Omenjeno mesto se najpogosteje razume kot kritika takrat vladajoče hiše Hasmonejcev. S tem besedilo samo dokazuje, da je v obdobju Hasmonejcev (Makabejcev) kombinacija glagola חָמַד וְגָזַל, kakor v

¹¹ Podobnega mnenja je tudi Robert Hatch Kennett. Prevodna rešitev »ne žéli« (2 Mz 20,17; 5 Mz 5,21) je po njegovem mnenju komaj zadosten ekvivalent. Ker hebrejski glagol (חָמַד) navadno zadeva zunanje učinke in ne notranjih vzrokov, bi ga po njegovem mnenju mirne vesti smeli prevesti kot: »Ne poskušaj pridobiti ...« (2 Mz 20,17)

¹² Chaney glede pomena in pomembnosti izraza »dediščina«, ki je omenjena v Mih 2,2, navaja 1 Kr 21 (Nabótov vinograd).

Mih 2,2, označevala dejanja mogočnih osebnosti, ki so nezakonito »poželele« in »pograbile« posestva majhnih ljudi (Chaney 2004, 309).

V luči tega odkritja in ob primerni podpori zgodovine socialnih in ekonomskih razmerij antičnega Izraela razume Chaney deseto zapoved kot prepoved vseh oblik in načinov agresivnega izkoriščanja in prisvajanja sobratove »hiše«. Izkoriščanja, ki je svobodnega Izraelca prikrajšalo za njegovo hišo (celotno gospodinjstvo) in iz tega izhajajoči vir preživetja in socialne varnosti. Deseta zapoved je po Chaneyjevem mnenju uperjena proti ekonomskemu sistemu, ki je (legalno) omogočal stanje, v katerem je peščica ljudi v svojih rokah držala in obvladovala velikanska posestva. Deseta zapoved razumeta kot reakcijo zoper izkoriščevalsko ekonomsko ozadje antičnega agrarnega Izraela tudi Leslie J. Hoppe¹³ in David L. Baker,¹⁴ drugače zagovornika nasprotna teorije »večne debate«.¹⁵

3.1.3 Anomalija znotraj dekaloga

Robert Hatch Kennett s primerjavo obeh različic dekaloga nadalje opozori na zelo pomenljivo dejstvo. 2 Mz 20,17 se v izvirni, to je krajši obliki glasi:

»Ne želi hiše (בַּיִת) svojega bližnjega!«

Različica v 5 Mz 5,21:

»Ne želi žene (אִשָּׁת) svojega bližnjega!«

Razlika je precej očitna, v prvi je objekt poželenja *hiša*, v drugi je objekt poželenja *žena*. Ob predpostavki, da je izvirnik vseboval zelo kratke brezpogojne izjave oziroma zapovedi, je hišo (בַּיִת) v 2 Mz 20,17 moč razumeti kot celotno gospodinjstvo, to je ženo, hlapca, dekle itd.¹⁶ Prepoved poželenja žene (אִשָּׁת) v 5 Mz 5,21 te aplikacije *nima*. Aplikacija poželenja žene (5 Mz 5,21) je prešuštvovanje. Glagol נִמְדַּח lahko označuje erotično poželenje, ki apelira na prešuštvovanje (Prg 6,25).

Glavna težava je v dejstvu, da dekalog prepoved »poželenja žene«, to je prešuštva, že vsebuje (primerjaj sedmo zapoved: »Ne prešuštuj!« (5 Mz 5,18) in dese-

¹³ Leslie J. Hoppe zatrjuje: »It is important to see this commandment against the background of ancient Israel's agrarian economy.« (Hoppe 2004, 39)

¹⁴ David L. Baker deseto zapoved razume kot »... deliberate reaction against the Canaanite economic system where a small proportion of the population controlled the majority of the goods produced« (Baker 2009, 35).

¹⁵ Svojevrstven prispevek k razmišljanju o deseti božji zapovedi je študija Alexandra Roféja. Rofé izpostavi štiri svetopisemska mesta v Devteronomiju, ki varujejo premoženje pred različnimi kršitvami. V pravnem pomenu jih lahko označimo kot določbe zoper različne oblike »motenja posestik«. Odnos med deseto zapovedjo »ne želi« in omenjenimi določbami Rofé opredeli tako, da prvo označi kot splošno pravilo, medtem ko so štiri določbe specifične primere, ki konkretizirajo generalno pravilo. Konkretizacije so: meje svojega bližnjega (5 Mz 19,14), vinograd svojega bližnjega (5 Mz 23,25), žito svojega bližnjega (5 Mz 23,26), vse, kar daš svojemu bližnjemu na pósito (zastava) (5 Mz 24, 10–11) (Rofé 1990, 56). Rofé sklene, da imajo vse štiri določbe isti vir in istega avtorja, čigar namen je bila interpretacija desete božje zapovedi. Deseta zapoved prepoveduje vse oblike kršenja pravic »svojega bližnjega«, ki lahko povzročijo materialno škodo (Rofé 1990, 65). Z drugimi besedami: »Ne želi hiše svojega bližnjega!« prepoveduje dejanja, ki jih konkretizirajo štiri omenjene določbe iz Devteronomija.

¹⁶ To trdi tudi David. L. Baker: »In Exodus 20, the Hebrew word bayit means 'household' and includes all a man's possessions that are of economic significance (cf. Gen 7,1; Deut 11,6).« (Baker 2009, 31) Glej tudi Hyatt 1971, 215–216.

to zapoved: »Ne želi žene svojega bližnjega!« (5 Mz 5,21)). Deseta zapoved bi s prepovedjo hrepenenja po ženi, čeprav zgolj na čustveni ravni, ponovila prepoved prešuštvovanja. Če deseto zapoved razumemo kot prepoved hrepenenja, pristanemo na anomalijo (podvajanje). Po Kennettovem mnenju ni verjetno, da bi bila v kratki seznam prepovedi vključena še kaka pomensko podobna prepoved (Kennett 1920, 68).

To dejstvo narekuje, da prepoved poželenja po ženi razumemo kot prepoved *dejanj*; in to kot prepoved dejanj razlaščenja, zaplembe, zaslužnjevanja ipd. To so dejanja, ki s poželenjem po ženi v smislu prešuštvovanja nimajo nobene povezave. Kennettova končna sodba glede interpretacije desete božje zapovedi je, da različica v 2 Mz 20,17 odseva izvirnejšo obliko in primarno prepoveduje dejanja prilastitve. S takšno sodbo se strinja tudi David L. Baker, ki navede, da je ženo resda mogoče poželeti (קָמַח) zaradi erotične privlačnosti (Prg 6,25), vendar je primarni motiv poželenja žene v 2 Mz 20,17 njena ekonomska vrednost (Baker 2009, 31; 2005, 5).

Anomalija je tudi dejstvo, da vse druge zapovedi dekaloga prepovedujejo dejanja, očitne ukrepe, ki so predmet nadaljnjih pravnih določil. Deseta zapoved bi v tem primeru edina prepovedovala čustvo, ki zaradi svoje narave ni in ne more biti predmet pravne specifikacije in sankcioniranja (Chaney 2004, 303). Tudi Kennett razmišlja na podoben način z vprašanjem: »Kako je lahko nekdo kaznovan zato, ker je hrepenel po tem, kar ni njegovega?« (Kennett 1920, 67) Kršitev katerekoli zapovedi dekaloga je prestopnika privedla pred sodišče. V tem pogledu je deseta božja zapoved razumljena kot prepoved želje, anomalija svoje vrste; ni je bilo mogoče niti nadzirati, še manj kaznovati.

3.1.4 Semantični pristop (הֶאֱוָה)

Bežno in v kontekstu drugih argumentov smo že navedli nekaj avtorjev, ki so prepričani, da različica desete božje zapovedi v 2 Mz 20,17 pomeni izvirnejšo obliko (J. J. Stamm, E. Nielsen, R. H. Kennett). Formulacijo v 5 Mz 5,21 razumejo kot osiromašenje (Stamm), razvodenitev (E. Nielsen) oziroma revizijo izvirne oblike v 2 Mz 20,17.

Kaj natančno so imeli avtorji v mislih z osiromašenjem oziroma razvodenitvijo prvotnega pomena, odgovarja Alexander Rofé. Glagol הֶאֱוָה, ki v 5 Mz 5,21b označuje poželenje, v večini primerov in v vseh zvrsteh svetopisemske literature, v zakonodaji (5 Mz 12,20; 14, 26), v narativnih delih (2 Sam 23,15), v preroški (Am 5,18; Mih 7,1) in v modrostni literaturi (Prg 13,12) ter v psalmih (Ps 10,17), označuje hrepenenje samo – brez spremljajočega dejanja (Rofé 1990, 52).

Rofé sklene, da namerna uporaba glagola הֶאֱוָה v 5 Mz 5,21 kaže na revizijo izvirne prepovedi. Izvirno zapoved v 2 Mz 20,17, ki je zadevala samo legalna in nelegalna dejanja ter mahinacije prilaščanja lastnine, je devteronomistični avtor z uporabo glagola הֶאֱוָה v 5 Mz 5,21 »razširil« tudi na misli in na notranje hrepenenje po sobratovi lastnini (Rofé 1990, 54). Drugi glagol (הֶאֱוָה) namreč bistveno vpliva na interpretacijo prvega glagola (קָמַח), saj drugače od prvega izraža notranje vzgibe

poželenja brez dejanj, ki bi vodili k lastninjenju, odtujitvi ali realizaciji poželenega.¹⁷ S tem se je prvotni pomen desete zapovedi »osiromašil« (Stamm 1967, 104), »razvodenel« (watering down) (Nielsen 1968, 42).

3.1.5 Povzetek: deseta zapoved prepoveduje dejanja prilastitve

Predstavljeni avtorji zagovarjajo teorijo, da se deseta zapoved ne dotika samo notranjih impulzov človeškega hotenja, temveč vključuje (tudi) naklep, ki vodi do dejanj prilastitve na podlagi naslednjih razlogov:

1. Glagol **הִמְדָּה** izvirno označuje čustvo, ki neogibno vodi do realizacije.
  - a. To je razvidno iz glagolskih parov (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), ko glagolu poželenja (**הִמְדָּה**) sledijo glagoli »prilastitve« (**לָקַח**, **גָּזַל**, **אָשַׁף**).
  - b. To je razvidno iz dveh mest, kjer nastopi glagol **הִמְדָּה** z enakim predmetom poželenja – hišo (**בַּיִת**) (Mih 2,2; 11 QT 57,19b–21). V obeh primerih kombinacija glagola **הִמְדָּה** in glagola **גָּזַל** označuje dejanja mogočnih osebnosti, ki so nezakonito »poželele« in »pograbile« posestva majhnih ljudi.
2. Glagol **הִמְדָּה** sam je sinonim za *dejanje* (Ps 68,17; 2 Mz 34,24).
  - a. Ni verjetno, da bi bila v kratki seznam dekaloga vključena pomensko podobna prepoved prešuštvovanja (R. H. Kennett). Prepoved poželenja žene (**תַּשְׁטֵא**) ima v 5 Mz 5,21 aplikacijo prešuštvovanja, s tem pa podvoji sedmo prepoved prešuštvovanja.
3. Ni verjetno, da bi deseta zapoved v dekalogu edina prepovedovala čustvo, ki zaradi svoje narave ni moglo biti predmet pravne specifikacije in sankcioniranja (M. L. Chaney, Kennett). Druge zapovedi dekaloga prepovedujejo dejanja, očitne ukrepe, ki so predmet nadaljnjih pravnih določil; prepovedi želje ni bilo mogoče niti nadzirati, še manj kaznovati.

3.2 Deseta zapoved prepoveduje poželenje

Nadaljnjo pozornost bomo posvetili avtorjem, ki s svojimi znanstveni sklepi nasprotujejo avtorjem, predstavljenim v prejšnjem poglavju. Ti avtorji trdijo, da deseta božja zapoved prepoveduje notranje želje in hrepenenje, ne pa tudi dejanj! Njihove argumente bomo ponovno predstavili po ključu pristopa in ne posameznega avtorja.

3.2.1 Neveljavni argumenti semantičnega pristopa

William L. Moran prikaže argumente zagovornikov semantičnega pristopa kot neveljavne. Moran trdi, da glagol **הִמְדָּה** v nekaterih primerih res označuje dejanje,

¹⁷ Stamm svojo trditev podkrepi z dvema primeroma. Kot prvega navaja Am 5,18: »Gorje vam, ki hrepenite (**הִמְדָּתֶיכֶם**) po dnevu GOSPODOVEM! Čemu vam bo dan GOSPODOV? Tema bo in ne luč.« Predmet poželenja, Gospodov dan, nedvoumno kaže na notranje hrepenenje. O dejanju oziroma realizaciji ne more biti govora, saj človek nanj nima nobenega vpliva. Podobno velja za drugi primer, Iz 26,9: »Moja duša hrepeni (**אֲהַיְדָה**) po tebi ponoči, duh v moji notranjosti te išče zgodaj jutraj.«

vendar poudari, da to z zanesljivostjo lahko trdimo samo za dve mesti v Svetem pismu, za Ps 68,17 in za 2 Mz 34,24, vseh drugih mest (našteje 5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) ni mogoče imeti za veljaven dokaz, da glagol poželenja הֲמַד pomeni dejanje. Poželenje je po njegovem mnenju »omejeno« na neko določeno vrsto hotenja brez dejanja. Tudi če je dejanje razumljeno kot posledica poželenja, ga označuje drug glagol. Prav dejstvo, da se v navedenih primerih uporabi *drug glagol*, ki označuje dejanje, velja kot potrditev njihovega prepričanja (Moran 1967, 544). To še posebno drži za prozna besedila, v katerih ni sinonimnega paralelizma, in הֲמַד torej ni sinonim drugega glagola – prilastitve (544). Podobnega prepričanja je tudi Baker (2005, 18).

Ob dodatnem dejstvu, da na nekaterih drugih svetopisemskih mestih הֲמַד brez dvoma označuje notranje hrepenenje in ne dejanja (Iz 1,29; Prg 6,25), sklene Moran: ni mogoče trditi, da glagol הֲמַד na vseh mestih označuje dejanje prilastitve in da kot posledica tega interpretacij, ki svoje argumente gradijo na omenjenih svetopisemskih mestih, ni možno imeti za natančne (Moran 1967, 545; Baker 2005, 18).¹⁸ Da je glagol הֲמַד označeval dejanje, je mogoče izpeljati zgolj iz Ps 68,17 in iz 2 Mz 34,24.¹⁹ Jackson zagovornikom nasprotnega prepričanja očita površnost, ko iz konteksta »dokaznih mest« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) napačno sklepajo o kontekstu in o pomenu glagola v dekalogu (Jackson 1971, 204–205).

Podobno velja za glagol הֲנָאָה (5 Mz 5,21). Glagol הֲנָאָה samo v Prg 23,6 kaže na posebno vrsto poželenja, za katero se zdi, da vključuje dejanja (zunanje) izvršbe (Moran 1967, 545). To teoretično izhodišče vsa dosedanja dognanja, predvsem njihove rezultate, povsem poruši. Glagoloma poželenja (הֲמַד , הֲנָאָה) je skupno to, da dejanja zgolj *implicitata*. Dejanje je v glagolu poželenja vsebovano, ni pa tudi določno izraženo. Le na podlagi dejstva, da glagol poželenja הֲמַד (oziroma הֲנָאָה) občasno jasno kaže na dejanje prilastitve (Ps 68,17, 2 Mz 34,24; Prg 23,6), ne moremo skleniti, da je to njihov izvorni pomen (Moran 1967, 548; Baker 2005, 17–18). Po drugi strani pa redkost mest, za katera je z zanesljivostjo mogoče trditi, da glagol poželenja pomeni dejanje poželenja, kaže na nasprotno realnost (Moran 1967, 548).

Velja pa, da ti glagoli implicitno vsebujejo oziroma nakazujejo posledična dejanja. V stavkih na svetopisemskih mestih, kjer nastopa glagol הֲמַד v paru z drugim glagolom »polastitve« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), je drugi glagol uporabljen, da izrazi, kar je v prvem že vsebovano, ni pa tudi določno izraženo. Vendar glagol

¹⁸ Velja pripomniti: nobeden od zagovornikov kritizirane metode semantičnega pristopa nikjer ne trdi, da vsa mesta kažejo na glagol הֲמַד , češ ta glagol označuje stanje, ki mu nujno sledi ukrep prilastitve.

¹⁹ Omenjam nekaj avtorjev in naslovov njihovih del, ki jih v študiji ne bom navajal poimensko, sodijo pa med zagovornike teorije, da deseta božja zapoved prepoveduje samo poželenje (glej seznam referenc): Peter C. Craigie, *The Book of Deuteronomy*; Moshe Greenberg, *The Decalogue tradition critically examined*; Moshe Weinfeld, *The Uniqueness of the Decalogue and Its Place in Jewish Tradition*; Moshe Weinfeld, *Deuteronomy 1–11*; John I. Durham, *Exodus*; Terence E. Fretheim, *Exodus*; Cornelis Houtman, *Exodus* (Vol. 3: Chapters 20–40); Walter J. Harrelson, *The Ten Commandments and Human Rights*; David Noel Freedman, *The Nine Commandments: Uncovering the Hidden Pattern of Crime and Punishment in the Hebrew Bible*; Duane L. Christensen, *Word Biblical Commentary, Zv 6a, Deuteronomy 1–21:9*; Cyril S. Rodd, *Glimpses of a Strange Land: Studies in Old Testament Ethics*; Mark E. Biddle, *Deuteronomy*; Smyth & Helwys Bible Commentary.

poželenja sam izvirno ne izraža dejanja, temveč gibanje volje. To so pomensko *zaporedna* in ne paralelna dejanja (Hyatt 1971, 216).

Podobnega mnenja je tudi Thomas B. Dozeman, ki opozori, da ima glagol מְחַמֵּד široko pomensko lestvico – gre od neuresničenega hrepenenja vse do dejanj prislavitve –, a sklene: namen zadnje zapovedi je, da se osredotoči na notranja hotenja in na človeške odnose. (Dozeman 2009, 495)

3.2.2 Stara zaveza ne pozna človeškega srca do potankosti

Nekateri avtorji so (bili) mnenja, da je Stara zaveza (še) preveč groba in neobčutljiva, da bi se s prepovedjo lahko obračala na notranje vzgibe in želje. Na to trditve se odzove Hyatt, ki z navajanjem različnih citatov iz egiptovske modrostne literature pokaže, da je bilo poželenje opredeljeno kot veliko zlo že precej pred začetki izraelskega ljudstva (Hyatt 1971, 216). Ne drži namreč, da sta Stara zaveza in »njen« Bog neobčutljiva za čustva in namene in da sodita le dejanje kot »opus operatum«. Nasprotno, Stara zveza trdi, da do potankosti pozna človeško srce: Gospod je poznal človeka, ve, »da je vse mišljenje in hotenje njegovega srca ves dan le hudobno« (1 Mz 6,5; 8,21), Gospod »preiskuje srce« (Jer 11,20; 12,3; 17,10; 20,12; Ps 21,3; 26,2; 44,22), Gospod »ne vidi, kakor vidi človek; človek namreč vidi, kar je pred očmi, GOSPOD pa vidi v srce« (1 Sam 16,7), Gospod je rešitelj »iskrenih v srcu« (Ps 7,11; 36,11), Gospod želi, da si človek obreže prednjo kožico »svojega srca« in ne samo mesa (5 Mz 10,16; Jer 4,4) ipd. Tudi prepoved sovraštva do bližnjega v svojem srcu (3 Mz 19,17) zgovorno pokaže: Stara zaveza je bila v tem smislu vsekakor več kakor dovolj duhovna, da bi se z deseto zapovedjo lahko obračala na človeška notranja hrepenenja in poželenja (Jacob 1923, 168).

3.2.3 Deseta zapoved kot »finale« dekaloga

Ne le da je bila Stara zaveza dovolj senzibilna za človeška čutenja in hotenja, David L. Baker²⁰ je prepričan, da deseta božja zapoved pomeni duhovni »finale«, retorični sklep (Jackson) dekaloga. Dekalog se začne s splošno zapovedjo zvestobe enemu samemu Bogu, nadaljuje z osmimi zapovedmi, ki zadevajo resne prekrške zoper Boga in skupnost, in konča s prepovedjo miselnih mahinacij. Sankcije v dekalogu niso predvidene, so pa opredeljene na drugih svetopisemskih mestih (smrtna kazen: 2 Mz 21,12.15.17; 22,19; 31,14–15; 3 Mz 20,9–10; 24,16.21; 5 Mz 17,2–7; 21,18–21; 22,22; lažja kazen: 2 Mz 22,1–4; 5 Mz 19,16–21). To ne velja za deseto zapoved, ki je bila oblikovana z namenom, da bi poleg pomena besed (v deveti zapovedi) in dejanj (v večini drugih zapovedi) poudarila pomen misli (Baker 2009, 33).

Misli imajo izjemen pomen, ne samo zaradi dejstva, da se lahko realizirajo v besedah ali dejanjih, ki morejo imeti negativen učinek na druge ljudi, temveč tudi zato, ker Bog skrbi za vidne (zunanje) in nevidne (notranje) plati človeškega življenja. Človek namreč vidi, kar je pred očmi, GOSPOD pa vidi v srce (1 Sam 16,7; 1 Mz 6,5; Ps 139; Jer 1,5; Jn 2,24–25; Rim 8,27). Zlobne misli so zato nujno nekaj

²⁰ Glej Baker 2009, 34–37.

slabega, ne glede na to, ali se realizirajo v dejanjih ali ne (Baker 2009, 35). Pogosto pomenijo prvi korak k prekršitvi drugih zapovedi: poželenje po ženi vodi k prešuštvu, želja po materialnih stvareh vodi do kraje, želja po zlatu in srebru, s katerima so bili ovenčani maliki, vodi k malikovanju ipd.²¹ Lahko bi dejali, da je v besedah »ne žéli« povzeto bistvo starozaveznega ekonomskega etosa. Deseta zapoved pokaže na vir vseh pokvarjenih in grešnih ekonomskih struktur – na pohlep človeškega srca (35). Načrtovani učinek desete zapovedi je v zavrnitvi tendence, da bi pohlep in osebni interesi postali vodilno načelo človeških dejanj (Hoppe 2004, 39).

3.2.4 Povzetek: deseta zapoved prepoveduje poželenje

Dokazno gradivo zagovornikov interpretacije, da čustva poželenja ne vključujejo dejanja prilastitve, temelji na podlagi zavrnitve nasprotnega razmišljanja. Skupni imenovalac vseh je mnenje, da deseta božja zapoved prepoveduje poželenje, gibanje volje, ne pa tudi dejanj. Hkrati priznavajo, da eno in drugo med seboj ni popolnoma ločeno.

Svoje prepričanje gradijo na podlagi naslednjih argumentov:

1. Trditev, da glagol poželenja מָדָה pomeni dejanje, lahko z zanesljivostjo izpeljemo samo iz dveh svetopisemskih mest (Ps 68,17 in 2 Mz 34,24). Enako velja za glagol הָאָהַב (Prg 23,6 in Ps 132,13–14). Zato ni mogoče skleniti, da je takšen pomen izviren.
2. Glagol מָדָה na nekaterih mestih brez dvoma označuje notranje hrepenenje in ne dejanja (Iz 1,29; 44,9; 53,2; Prg 1,22; 6,25; Ps 19,11).
3. V stavkih na svetopisemskih mestih, kjer nastopa glagol מָדָה v paru z drugim glagolom »polastitve« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), se drugi glagol uporablja, da izrazi, kar je v prvem že vsebovano, ne pa tudi določno izraženo. To so pomensko zaporedna in ne paralelna dejanja. Kontekst »dokaznih mest« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) ni enak kontekstu in pomenu glagola v deseti zapovedi.
4. Stara zaveza in »njen« Bog nista neobčutljiva za čustva in namene. Nasprotno, na podlagi množice svetopisemskih mest je mogoče trditi, da Stara zveza pozna človeško srce do potankosti.
5. Zapovedi dekaloga ne zadevajo izključno dejanj. Deseta zapoved je bila oblikovana z namenom, da bi poleg pomena besed (v deveti zapovedi) in dejanj (v večini drugih zapovedi) poudarila pomen misli.
6. V deseti zapovedi je povzeto bistvo starozaveznega ekonomskega etosa. Deseta zapoved pokaže na vir vseh pokvarjenih in grešnih ekonomskih struktur – na pohlep človeškega srca. Deseta zapoved je preišljena reakcija in zavrnitev kaanaanskega ekonomskega mehanizma, ki je dopuščal, da je majhen delež prebivalstva nadziral večino proizvedenega blaga.

²¹ Prim. Nabótov vinograd. Preden je bila Ahabova želja po Nabótovem vinogradu zadovoljena, sta bili prelomljeni deveta in šesta zapoved (1 Kr 21). Preden je bila zadovoljena Davidova želja po Batšebi, so bile prelomljene sedma, osma in šesta zapoved (2 Sam 11).

4. Crux interpretum (križpotja, razpotja in nova pot)

4.1 Semantična analiza – pomen glagola poželenja דמך

Edina skupna točka vsem »vpletenim« je, da glagol דמך označuje *dejanje* na dveh svetopisemskih mestih, in to v Ps 68,17 in v 2 Mz 34,24. Na tej točki se mnenja začnejo deliti. Za zagovornike »teorije dejanja« je namreč razvidno, da glagol דמך izvirno označuje čustvo (z naklepom), ki z neogibnostjo vodi do realizacije. Svoje prepričanje utemeljujejo na nastopanju glagolskih parov (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), ko glagolu poželenja (דמך) sledijo glagoli »prilastitve« (חָלַקְתָּ, לָקַחְתָּ, אָשַׁבְתָּ). Na drugi strani nasprotniki dokazujejo, da glagol poželenja ni sinonim glagola prilastitve. Dejanje je v glagolu poželenja vsebovano, ni pa določno izraženo. V stavkih na svetopisemskih mestih, kjer se glagol דמך najde v paru z drugim glagolom »polastitve« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), je drugi glagol uporabljen, da izrazi, kar je v prvem že vsebovano, ne pa tudi določno izraženo. Zato glagol poželenja izvirno ne izraža dejanja, temveč gibanje volje.

Predstavljena pogleda si v resnici ne nasprotujeta. Poglobljeno motrenje kaže naslednje: če bi bili primorani v enem samem stavku strniti znanstvene izsledke zagovornikov teorije, da deseta zapoved prepoveduje dejanja (na podlagi 5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2), bi zagotovo izbrali Herrmannov citat, ki se glasi: »... evidently the Hebrew understood דמך to mean an emotion which with a certain necessity leads to corresponding actions« (Stamm 1967, 102). Povsem razvidno je: Herrmann ne trdi, da je prvi glagol (glagol poželenja) sinonim drugega (glagola dejanja).²² Nasprotno, Herrmann glagol poželenja označi kot *čustvo*. Temu čustvu iz konteksta (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) pripiše neko nujnost, ki jo privede do ustreznih dejanj. Že pri antičnih interpretacijah smo bili priča, da so rabini ločili med čustvom, to je poželenjem, ki je ostalo neuresničeno in ni imelo zunanjih posledic, in poželenjem, ki je preraslo v naklep in v končno dejanje. Poželenja in dejanja rabini niso enačili, temveč so mednju (med poželenje in dejanje) vstavili vzročno-posledično povezavo. Enako zatrjuje Herrmann, s tem ko *ne* trdi, da glagol poželenja označuje dejanje, temveč da glagolu poželenja, kakor jasno kaže kontekst (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,29), z neko določeno zanesljivostjo *sledi* dejanje. Z drugimi besedami, glagola poželenja in glagola dejanja ni mogoče enačiti, mogoče pa je pokazati na *močno* medsebojno vzročno-posledično povezavo, to pa glagolu poželenja daje poseben pomenski zaznamek (ki velja tudi za interpretacijo desete zapovedi). Vzročno-posledično ločitev poželenja in dejanja (na podlagi 5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,29) prenese zgolj »papir«, ne pa tudi besedilo in svetopisemski kontekst.

Naprežanje v smeri dokazovanja, da prvi glagol poželenja ni sinonim drugega glagola prilastitve, je potemtakem za našo študijo irelevantno iz dveh razlogov. Prvič, nihče od navedenih avtorjev zagovornikov teorije, da deseta zapoved prepoveduje dejanja, ne trdi, da je prvi glagol sinonim drugega. In drugič, in to je bi-

²² Enaka trditev velja tudi za vse preostale avtorje, če izvzamemo nekoliko bolj pavšalno teorijo, ki jo predstavi Robert Hatch Kennett.

stvenega pomena, ne iščemo pomena glagola v nekem teoretičnem vakuumskem prostoru, ne iščemo pomena, ločenega od sobesedila. Nasprotno, semantična študija želi odgovoriti na vprašanje, kakšen pomen ima glagol v kontekstih, v katerih se najde. Menim, da na to vprašanje jasno in pravilno odgovorijo Herrmann in njegovi nasledniki, s Herrmannom pa se pravzaprav strinjajo celo njegovi nasprotniki, ko trdijo: drugi glagol je uporabljen, da izrazi, kar je v prvem že vsebovano, ne pa tudi določno izraženo (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,29). Tudi G. von Rad priznava, da so želje in dejanja povezana v nekakšno trdno enoto, tako da želje po neki notranji nuji napeljujejo na svojo izpolnitev (von Rad 1966, 59).

Ne najbolj pomembno dejstvo, vsekakor pa ne zanemarljivo je, da Herrmann nevede »odkrije« interpretacijo, ki so jo v prvih stoletjih rabinske avtoritete sprejele kot klasično: da namreč različni glagoli poželenja označujejo različne stopnje verjetnosti realizacije. To je na primer jasno razvidno iz besed rabija Simeona, ko zatrdi, da govorimo pri različnih glagolih poželenja o *dveh različnih* prekrških. Glagol הָוָה v 5 Mz 20,21 je omejen na srce (5 Mz 12,20), medtem ko glagol הִמְדָּה obsega tudi načrtovanje in izvedbo poželjivih mislih. Še bolj jasno to izrazi Majmonid, ki podobno kakor rabi Simeon loči šibko poželenje (הָוָה), ki *ne* vodi k dejanju (5 Mz 5,21), in poželenje (הִמְדָּה), ki lahko postane tako močno, da človeka privede do snovanja načrtov za prilastitev in končno do izvedbe, to je do dejanja (2 Mz 20,17). Poželenje (הִמְדָּה) na dobesedni ravni potemtakem ne označuje dejanja, predvideva pa precejšnjo zanesljivost, da bo poželenju sledilo tudi dejanje. To pa ne velja za drugi glagol poželenja (הָוָה), pri katerem je verjetnost uresničitve skoraj nična.

4.2 Semantična analiza – pomen glagola poželenja הָוָה

Precej manj pozornosti je bilo namenjene glagolu הָוָה , ki ga najdemo v 5 Mz 5,21 v drugem »stavku« desete božje zapovedi. Razlog: strokovnjaki so si edini, da glagol domala na vseh svetopisemskih mestih označuje hrepenenje brez spremljajočega dejanja. Izjema sta Ps 132,13–14, ko je subjekt Bog sam, in Prg 23,6, ko je glagol הָוָה mogoče razumeti tako kot željo kakor kot ustrezno dejanje – če stavka razumemo kot sinonimni paralelizem.

4.3 Semantična analiza – povzetek

Glagol poželenja הִמְדָּה je kot sinonim dejanja uporabljen na vsega skupaj le dveh mestih (Ps 68,17 in 2 Mz 34,24). Enako velja za drugi glagol poželenja הָוָה (Prg 23,6 in Ps 132,13–14). Na vseh drugih svetopisemskih mestih glagola ne označujeta dejanj. Različni glagoli poželenja zato ne označujejo dejanj, temveč različne stopnje verjetnosti, da bodo poželenju sledila dejanja. Za glagol הִמְדָּה lahko na podlagi svetopisemskih mest, kjer najdemo glagol הִמְדָּה v paru z drugim glagolom »polastitve« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) ali v paru z istim predmetom poželenja (Mih 2,2; 11 QT 57,19b–21), sklepamo: verjetnost, da bo poželenju sledilo dejanje (poželenje z naklepom), je zelo velika. Na drugi strani za glagol הָוָה tega ni mogoče trditi oziroma obstaja največja verjetnost, da poželenju dejanje ne bo sledilo.

4.4 Prepoved dejanja?

Mogoče je trditi, da je namen desete božje zapovedi poleg pomena besed (v deveti zapovedi) in dejanj (v večini drugih zapovedi) poudariti pomen misli; razumeti bi jo torej morali kot »duhovni finale« dekaloga (ki je hkrati povzetek vseh drugih zapovedi). Prekršitev desete zapovedi bi tako pomenila prvi korak h kršitvi vseh drugih: poželenje po ženi naj bi vodilo k prešuštvu, želja po materialnih stvareh do kraje, želja po zlatu in srebru, s katerimi so bili ovenčani maliki, k malikovanju ipd. Vendar je takšna trditev huda improvizacija in pohablja izvirni pomen desete zapovedi. Deseta zapoved *ne* prepoveduje kakršnegakoli poželenja. Deseta zapoved je glede objekta poželenja zelo jasna: to so hiša, žena, polje, hlapec, dekle, vol, osel oziroma vse, kar pripada bližnjemu. Zgoraj omenjeno poželenje je iztrgano iz konteksta, saj je predstavljeno kot »splošno« poželenje zoper povsem drugačne objekte. Pravilno zastavljena trditev z ozirom na objekte poželenja v deseti božji zapovedi bi se zato glasila: prekršitev poželenja *zoper bližnjega hišo, ženo, polje, hlapca, dekle, vola in osla* je prvi korak h kršitvi vseh drugih! Poželenje po bližnjega *hiši, ženi, polju, hlapcu, dekli, volu in oslu* vodi k prešuštvu?! Poželenje po *bližnjega hiši, ženi, polju, hlapcu, dekli, volu in oslu* vodi k malikovanju?! Pravilno zastavljene trditve takoj pokažejo napačnost takšnega sklepanja. To pa še ni vse. Kako lahko poželenje po sobratovi hiši in ženi privede človeka do prvega koraka kršitve sobotne zapovedi? Kako lahko poželenje po oslu in volu privede človeka do prekršitve prepovedi nemarnega izgovarjanja božjega imena? Kako lahko poželenje po polju, hlapcu in dekli privede človeka do prvega koraka kršitve zapovedi spoštovanja staršev? Vprašanja so retorične narave, saj z njimi jasno pokažemo, da deseta zapoved s prepovedjo poželenja sobratove hiše, žene, polja, hlapca, dekle, vola in osla *ni* povzetek, ki vključuje vse preostale zapovedi, njena prekršitev pa *ni* prvi korak h kršitvi vseh preostalih.

Mogoče je res trditi, da je deseta zapoved, če jo razumemo kot prepoved hrepenenja, povezana z nekaterimi drugimi zapovedmi v dekalogu, nikakor pa ne moremo trditi, da zapoved, ki resda prepoveduje poželenje, vendar poželenje zoper bližnjega hišo, ženo, polje, hlapca, deklo, vola in osla, pomeni duhovno podstat celotnega dekaloga.

5. Sklep

Odgovor na – v uvodu zastavljeno – »večno« vprašanje, ali deseta božja zapoved prepoveduje zgolj poželjive misli ali tudi dejanja, se zdi, da je na dlani: deseta božja zapoved prepoveduje poželenje. Ker pa v Svetem pismu naletimo na več različnih glagolov poželenja, velja biti na izbiro svetega pisca posebej pozoren. Pri glagolu **יָחַד** namreč govorimo o vrsti poželenja, ki poleg miselnih aktivnosti vključuje tudi proces snovanja prilastitve predmeta poželenja. To je poželenje z naklepom. Pri drugem glagolu **אָהַב** (5 MZ 5,21) o naklepu in o spremljajočem dejanju ni mogoče govoriti.

Glagol **יָחַד** označuje *dejanje* v stavkih na dveh svetopisemskih mestih, v Ps 68,17 in v 2 Mz 34,24. Na dveh mestih označuje dejanje tudi drugi glagol požele-

nja הָאָהֳרָה (Prg 23,6 in Ps 132,13–14). Na vseh drugih svetopisemskih mestih glagola ne označujeta dejanja, temveč *poželenje*. S tem pritrjujemo tako zagovornikom mnenja, da glagol poželenja v deseti zapovedi prepoveduje dejanje, kakor njihovim nasprotnikom. Različna glagola poželenja, razen v omenjenih izjemah, ne označujeta dejanj, temveč različne stopnje zanesljivosti, da bo poželenju sledilo dejanje prilastitve. To smer razmišljanja so nakazali že rabini, ko so na eni strani ločili poželenje, ki ostaja neuresničeno in nima zunanjih posledic (הָאָהֳרָה), in na drugi strani pokazali na poželenje, ki preraste v naklep, načrt in končno dejanje. Za glagol דָּמַד lahko na podlagi svetopisemskih mest, kjer se glagol דָּמַד najde v paru z drugim glagolom »polastitve« (5 Mz 7,25; Joz 7,21; Mih 2,2) ali v paru z istim predmetom poželenja (Mih 2,2; 11 QT 57,19b–21), lahko sklenemo, da obstaja zelo velika verjetnost: poželenju bo sledilo dejanje (poželenje z naklepom). Na drugi strani za glagol הָאָהֳרָה tega ni mogoče trditi oziroma obstaja največja verjetnost, da poželenju dejanje ne bo sledilo. Strinjati se moramo torej z rabini, ki poželenja in dejanja niso enačili, temveč so mednju vstavili vzročno-posledično zakonitost z različnimi stopnjami verjetnosti dejanja. V tem smislu se med prevodnimi rešitvami slovenskega jezikovnega prostora zdi najprimernejša Chraskova, ki za prevod nikalne glagolske oblike לֹא תִהְיֶהֱוֹדָה uporabi nikalno obliko glagola »poželeti«, to je »ne poželi«. Če namreč glagol »želeti« označuje zgolj željo, glagol »poželeti« označuje *močno* željo. Močna želja kontekstu desete božje zapovedi vsebinsko bolj ustreza. Deseta zapoved v 2 Mz 20,17, semantično gledano, resda prepoveduje poželenje, a poželenje z veliko verjetnostjo uresničitve, s katerim cilja na dejanje.

Poželenje kot misel nastane brez zavestne odločitve – že ob pogledu samem, na primer »med plenom sem videl« in »zahlepel (דָּמַד הָאָהֳרָה)« (Joz 7,21). Poželenja na miselni ravni zato zavestno *ni mogoče* nadzirati. Dejstva, da se ob pogledu na plen rodi poželenje na imaginarni ravni, ni mogoče preprediti, zato ga tudi ni mogoče prepovedati. Prepovedati je mogoče zgolj zelo verjetne posledice nastopa poželenja (דָּמַד), to je nadaljnji razvoj poželenja, naklep in končno izvedbo prilastitve, na primer »zahlepel sem po vsem in vzela (וָאָהֳרָה)« (Joz 7,21). Da je med glagolom poželenja in glagolom dejanja navzoča močna vzročno-posledična povezava, lahko zatrdimo tudi na podlagi konteksta drugih (ne)svetopisemskih mest (5 Mz 7,25; Mih 2,2; 11 QT 57,19b–21), prav tako se takšno razumevanje poželenja ujema s samo naravo dekaloga. Vse druge zapovedi dekaloga namreč prepovedujejo dejanja. Deseta zapoved bi bila torej pri prepovedi poželenja edina, ki bi prepovedovala misli, nastanek katerih ne more skupnost niti nadzorovati niti pozneje brzdati. Deseta zapoved resda ne opredeljuje prepovedanih dejanj, to je nasploh značilnost vseh desetih »načel«, je pa zelo jasna glede objekta poželenja. Trditev, da deseta zapoved pomeni povzetek, ki vključuje vse preostale zapovedi, njena prekršitev pa je korak h kršitvi vseh preostalih, moramo označiti za paha bljenje, saj je iz zapovedi, ki prepoveduje poželenje zoper bližnjega hišo, ženo, polje, hlapca, deklo, vola in osla in zadeva naklep in dejanja prilaščanja konkretnega poželenega predmeta, nemogoče izpeljati duhovno podstat celotnega dekaloga. Deseta zapoved v svojem bistvu zagotavljala zelo konkretno in temeljno pravico medsebojnih odnosov izvoljenega ljudstva, lastnino namreč.

Reference

- Alt, Albrecht.** 1953. Das Verbot des Diebstahls im Dekalog. V: *Kleine Schriften Zur Geschichte des Volkes Israel*. München: Beck.
- Baker, L. David.** 2005. Last But Not Least: The Tenth Commandment. *Horizons in Biblical Theology* 27:3–24.
- . 2009. *Tight Fists or Open Hands? Wealth and Poverty in Old Testament Law*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub. Co.
- Biblia Hebraica Stuttgartensia.** 1997. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft.
- Cassuto, Umberto.** 1983. *A Commentary on the Book of Exodus*. Jerusalem: Magnes Press, Hebrew University.
- Chaney, L. Marvin.** 2004. »Coveting Your Neighbor's House» in Social Context. V: William P. Brown, ur. *The Ten Commandments: The Reciprocity of Faithfulness*, 302–317. Louisville, London: Westminster John Knox Press.
- Dozeman, B. Thomas.** 2009. *Commentary on Exodus*. Grand Rapids, Mich.: W.B. Eerdmans Pub. Co.
- Greenberg, Moshe.** 1972. Decalogue. V: Cecil Roth in Geoffrey Wigoder, ur. *Encyclopaedia Judaica*. Zv. 5, 1435–1446.
- . 1990. The Decalogue Tradition Critically Examined. V: Ben-Zion Segal in Gershon Levi, ur. *The Ten Commandments in History and Tradition*, 108–109. Jerusalem: Magnes.
- Harrelson, J. Walter.** 1962. *Ten Commandments*. V: George Arthur Buttrick, ur. *The Interpreter's Dictionary of the Bible*. Zv. 4, 569–573. Nashville: Abingdon.
- . 1997. *The Ten Commandments and Human Rights*. Macon, Ga: Mercer University Press.
- Herrmann, Johannes.** 1927. Das zehnte Gebot. V: William Foxwell Albright, ur. *Sellin-Festschrift: Beiträge zur Religionsgeschichte und Archäologie Palästinas: Ernst Sellin zum 60. Geburtstag dargebracht*, 69–82. Leipzig: Deichertsche Verlagsbuchhandlung.
- Heschel, Abraham Joshua.** 2007. *Heavenly Torah: As Refracted Through the Generations*. New York: Continuum.
- Hoppe, J. Leslie.** 2004. *There Shall Be No Poor Among You: Poverty in the Bible*. Nashville: Abingdon Press, cop.
- Hyatt, J. Philip.** 1971. *Exodus*. London: Oliphants.
- Jackson, S. Bernard.** 1971. Liability for Mere Intention in Early Jewish Law. *Hebrew Union College Annual* 42:197–225.
- Jacob, Benno.** 1923. The Decalogue. *The Jewish Quarterly Review* 14:141–187.
- Kennett, Robert Hatch.** 1920. *Deuteronomy and the Decalogue*. Cambridge: Univ. Press.
- Klun, Klemen.** 2003. Dekalog v judovski in krščanski filozofiji. Doktorska disertacija. Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Lauterbach, Z. Jacob,** ur. 2004. *Mekhilta de-Rabbi Ishmael*. Philadelphia: The Jewish Publication Society.
- Ludwig, Lemme.** 1880. *Die religionsgeschichtliche Bedeutung des Dekalogs: Prolegomena zu einer alttestamentlichen Lehre von der Sünde*. Breslau: Louis Köhler.
- Meier, Ernst.** 1846. *Die ursprüngliche Form des Dekalogs*. Mannheim: Bassermann.
- Moran, L. William.** 1967. The Conclusion of the Decalogue (Ex 20:17 = Dt 5:21). *The Catholic Biblical Quarterly* 29:543–554.
- Nielsen, Eduard.** 1968. *The Ten Commandments in New Perspective: A Traditio-historical Approach*. London: SCM Press.
- Nelson, W. David,** ur. 2006. *Mekhilta de-Rabbi Simeon ben Yohai*. Philadelphia: The Jewish Publication Society.
- Pedersen, Johannes.** 1946. *Israel, its Life and Culture*. London: Oxford University Press.
- Pinosa, Ana Jurca.** 2003. Dekalog: teološko-pravni vidik. Diplomsko delo. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Pleins, J. David.** 2001. *The Social Visions of the Hebrew Bible: A Theological Introduction*. Louisville, Kentucky: Westminster John Knox, cop.
- Premnath, D. N.** 1988. Latifundialization and Isaiah 5:8–10. *Journal for the Study of the Old Testament* 40:49–60.
- Rofé, Alexander.** 1990. The Tenth Commandment in the Light of Four Deuteronomic Laws. V: Ben-Zion Segal in Gershon Levi, ur. *The Ten Commandments in History and Tradition*, 45–65. Jerusalem: Magnes.
- Roth, T. Martha.** 1995. *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor*. Atlanta: Scholars Press.
- Ska, Jean Louis.** 2006. *Introduction to Reading the Pentateuch*. Winona Lake: Eisenbrauns.
- Stamm, Johann Jakob.** 1967. *The Ten Commandments in Recent Research*. London: SCM Press.
- Stoebe, Hans Joachim.** 1989. *Geschichte, Schicksal, Schuld und Glaube*. Frankfurt: Athenäum.
- Sveto pismo Stare in Nove zaveze.** 2005. Slovenski standardni prevod iz izvornih jezikov: študijska izdaja. Ljubljana: Svetopisemska družba Slovenije.
- Weinfeld, Moshe.** 1990. The Uniqueness of the Decalogue and Its Place in Jewish Tradition. V: Ben-Zion Segal in Gershon Levi, ur. *The Ten Commandments in History and Tradition*, 1–44. Jerusalem: Magnes.
- . 1991. *Deuteronomy 1–11*. New York: Bantam Doubleday Dell.